

9/

Rytířská epika a próza v 15. a 16. století

9/ Rytířská epika a próza v 15. a 16. století. Antologie starších románských literatur

Sestavil J. Prokop za odborné spolupráce J. Radimské a J. Pelána. České Budějovice: Ústav romanistiky FF Jihočeské univerzity, 2014.
Dostupné z: <<http://www.ff.jcu.cz/antologie-starsich-romanskych-literatur>>.

P/

Garci Rodríguez de Montalvo: Amadís Waleský

(vyšlo tiskem 1508)

[*O domnělém autorovi díla se v podstatě neví o mnoho víc, než sám zmiňuje ve svém slavném románu. Žil na přelomu 15. a 16. století a, jak sám uvádí, v prvních třech knihách přepracovává a modernizuje již existující starší sepsání o Amadísovi. Sam k nim přidává čtvrtou knihu a po příznivém přijetí těchto čtyř knih píše pokračování líčící skutky Amadísova syna Esplandiána (šp. Las sergas de Esplandián).*]

Převzato z: *Příběhy chrabrého rytíře Amadise Waleského. Kniha první až třetí, jak je zpracoval Garci Ordóñez de Montalvo*, Praha, Odeon, 1974, s. 15-16 a 93-94. Přeložil: Luděk Kult.

Formální charakteristika:

Rozsáhlý epický příběh v próze. Jedno z prvních větších čistě prozaických děl psané španělštinou.

Kniha první

Úvod

Nemnoho let po utrpení našeho vykupitele a spasitele Ježíše Krista žil v Malé Bretani křesťanský král jménem Garinter, který vyznával pravou víru, byl velmi zbožný a měl dobré způsoby. Tento král měl se svou ženou, velmi urozenou paní, dvě dcery. Starší byla provdána za Languinese, krále skotského, a byla zvána Paní s věncem, protože jí její královský manžel nikdy nedovoloval pokrýt si krásné vlasy něčím jiným než skvělým věncem: tak mu byl pohled na ně milý; ti spolu zplodili Agrachese a Mabiliu, o kterémžto rytíři a o kteréžto dívce se v této velké historii činí mnohá zmínka. Druhá dcera, jménem Elisena, byla mnohem krásnější než první; avšak ačkoliv žádali o její ruku četní vladaři, nikdy se nechtěla za některého z nich provdat; naopak: její uzavřenost a svatost způsobily, že ji všichni lidé nazývali Ztracená blahoslavená, a to vzhledem k tomu, že zvolit si takový způsob života není vhodné pro osobu, která je tak urozená, obdařena takovou krásou a tolika

velmoži žádána o ruku. Řečený král Garinter, který byl už dost pokročilého věku, chodil občas do lesa na lov, aby odpočinul svému duchu. A když si tak jednou vyjel na koni ze svého města Alimy, a vzdáliv se lovců a čihadel, jel sám lesem a modlil se hodinky, spatřil, jak nalevo od něho urputně zápasí jeden rytíř s dvěma jinými; ty dva rytíře poznal, neboť to byli jeho vazalové a zakoušel od nich mnoho trápení, jak byli pyšní a nezpůsobní, využívající přitom svých příbuzenských svazků. Avšak toho, který se s nimi bil, poznat nemohl, a protože jeho statečnosti nedůvěřoval natolik, aby se zbavil strachu z těch dvou, poodstoupil stranou a díval se na zápas; ten se skončil tak, že ti dva byli poraženi a zabiti rukou toho neznámého. Když se tak stalo, přistoupil rytíř ke králi, a protože ho viděl samotného, řekl mu: „Dobrý muži, jaká je to země, že tu jsou přepadání potulní rytíři?“ Král mu řekl: „Nedivte se tomu, rytíři: jako jsou rytíři dobří i špatní v jiných zemích, jsou i v této; a ti dva, o kterých mluvíte, nejen způsobili mnoha lidem mnoho zla a nesnází, ale i na králi, svému pánu, se dopustili velkých příkoří, a to i v tomto hustém lese, do něhož se uchýlili; a přitom je nemohl pohnat před spravedlnost, protože mají mocnou přízeň.“ Rytíř mu řekl: „Právě za tím králem, o kterém mluvíte, přicházím z daleké země a přináším mu noviny od jeho dobrého přítele; a víte-li, kde bych ho mohl najít, žádám vás, abyste mi to pověděl!“ Král pravil: „Ať se stane cokoli, přece jen vám povím pravdu: tím králem, na kterého se ptáte, jsem já sám.“ Rytíř, sejmuv štít a přílbu a podav je svému zbrojnoši, krále objal řka, že je Perion, král ve Walesu, a že velmi toužil po tom, aby ho poznal.

Oba králové měli velkou radost, že se tak setkali; a rozmlouvající o všeličems, odebrali se na místo, kde se měli sejít s lovci, aby se pak vrátili do města. Ale dříve, než tam králové došli, vběhl jim do cesty jelen, který zabloudil, znaven štvanicí; oba králové vyrazili za ním, chtějíce ho zabít; ale stalo se jim jinak, neboť z houští vyskočil před nimi lev, jelena přepadl a udolal, a když ho silnými drápy rozsápal, pohlédl divoce a zuřivě na krále. Když to viděl král Perion, pravil: „Nebudeš tak rozlícen, abys nám nenechal část úlovku!“ A chopiv se zbraní, sesedl z koně, který nechtěl jít dále, poděšen silným lvem; se štítem před sebou a s mečem v ruce vykročil proti lvu, v čemž mu nebyly s to zabránit hlasité výkřiky krále Garintera; také lev, nechav kořisti, vyrazil proti Perionovi, a už spolu zápasili. Lev dostal krále pod sebe a chystal se ho rozsápat, ale král, neztrácející velkou odvalu, sekl lva mečem do břicha, až lev padl mrtev k zemi. Král Garinter, velmi tím udiven, pravil sám k sobě: „Ne bez důvodu má tento muž pověst nejlepšího rytíře na světě!“

(...)

Kapitola XIII

Jak Amadis odjel od Urgandy Neznámé, jak přijel k jednomu hradu a co se mu tam stalo

Když se Amadis odloučil od Urgandy Neznámé, cítil v duši velkou radost, protože se dozvěděl, že ten, koho pasoval na rytíře, je jeho bratr, a protože se těšil, že brzy dojede tam, kde dlí jeho paní, neboť i kdyby ji neměl spatřit, bylo by přece pro něho velkou útěchou zhlédnout místo, kde žije. Jel lesem, aniž našel nějakou osadu, a tak ho zastihl soumrak; po chvíli uviděl v dáli nad stromy světlo; zamířil tam domnívaje se, že tam najde přístřeší. Odbočil z cesty a jel, až přibyl k jakémusi hradu; v jeho jedné věži bylo vidět světla svíc a zaslechl hlasy mužů i žen, jako by zpívali a radovali se; u brány zavolal, ale nezaslechli ho. Teprve když lidé ve věži pohlédli skrze cimbuří a spatřili ho, řekl mu jakýsi rytíř: „Kdo jste, že voláte v tuto hodinu?“ Amadis mu řekl: „Jsem cizí rytíř, pane.“ - „Jste, jak se zdá,“ řekl domácí rytíř, „podivný rytíř, když jezdíte v noci místo ve dne; myslím však, že to děláte proto, že nemáte chuť se s někým bit, protože v tuto hodinu na nikoho nenarazíte, leda byste potkal ďábla.“ Amadis mu řekl: „Kdyby ve vás bylo trochu odvahy, viděl byste mnohdy za noci chodit ty, kdo nemohou činit jinak.“ - „Teď odejděte,“ řekl rytíř na hradě, „protože sem nevstoupíte!“ - „Přísámbůh,“ pravil Amadis, „myslím, že byste nechtěl mít ve své družině muže, který by měl nějakou cenu; ale než odjedu, chtěl bych vědět, jaké je vaše jméno.“ - „Povím vám to s podmínkou,“ řekl druhý, „že se se mnou utkáte v boji, až mě najdete.“ Amadis, jsa rozhněván, mu to slíbil; a rytíř pravil: „Vězte, že moje jméno je Dardan. Nemůžete zažít dnes noc tak zlou, aby mnohem horší než ona nebyl ten den, kdy se se mnou utkáte.“ - „Pak bych chtěl tedy splnit ten slib hned,“ pravil Amadis. „Ať nám posvítí loučemi a sved' me zápas!“ - „Jakže?“ řekl Dardan. „Měl bych se snad chopit zbraní tak pozdě v noci jen proto, abych se utkal s takovým jako jste vy? Buď proklet, kdo by si připjal ostruhy a oblékl pancíř, aby v takovém boji dobyl cti!“ Pak odešel z hradby a Amadis odjel svou cestou.

(...) Když Amadis pln hněvu opustil toho zpupného rytíře Dardana, jel zase lesem, hledaje nějaké houští, v němž by mohl přespát; a jak tak jel, zaslechl

před sebou hlasy, a když pobídl koně k rychlejšímu běhu, našel dvě dívky na mimochodnících a jednoho zbrojnoše. Přiblížil se k nim a zdvořile je pozdravil; zeptaly se ho, odkud přichází, že je v tu hodinu ve zbroji; vyprávěl jim, co se mu té noci stalo. „Víte snad,“ pravily, „jak se ten rytíř jmenuje?“ - „Ovšem vím,“ řekl, „má jméno Dardan.“ - „To je pravda,“ pravily dívky, „má jméno Dardan Pyšný a je to nejpyšnější rytíř, jaký žije v této zemi.“ - „Tomu rád věřím,“ řekl Amadis; a dívky pravily: „Pane rytíři, máme tu nablízku přístřeší. Zůstaňte s námi!“ Amadis souhlasil a jeli tedy spolu, až našli dva stany, v nichž měly dívky přenocovat; seskočili z koní; když Amadis svlékl brnění, pocítily dívky potěšení z jeho krásy; daly pro něho postavit malý stan, aby v něm přespal, a pak se ho zeptaly, kam jede. „Do domu krále Lisuarta,“ řekl. - „My tam jedeme také,“ pravily, „podívat se, jak pořídí jedna urozená šlechtična, která chce dokázat svoje právo na vše, co na světě má. Během příštích deseti dní se má ukázat před králem Lisuarterem a přivést toho, kdo za ni bude bojovat. Ale nevíme, jak to s ní dopadne, neboť ten, proti němuž se má bránit, je teď nejjudatnějším rytířem ve Velké Bretani.“ - „Kdo je ten člověk,“ řekl Amadis, „kterého si tolik váží v zemi, kde je tolik statečných?“ - „Týž, od kterého jste teď odjel,“ pravily dívky. „Dardan Pyšný!“ - „A proč,“ řekl Amadis, „má být ten zápas sveden? Povězte mi to, proboha vás prosím!“ - „Rytíř Dardan, pane,“ pravily dívky, „miluje dceru rytíře, který byl podruhé ženat s tou ubohou paní; a ta dívka řekla svému milenci Dardanovi, že ho nebude nikdy milovat, nedovede-li ji do domu krále Lisuarta, neřekne-li, že majetek její macechy patří jí, a nebude-li bojovat s tím, kdo by tvrdil opak; a on učinil, jak milenka přikázala; ta paní nebyla tak rozumná, jak by bývalo zapotřebí, když řekla, že za sebe dá králi zastánce; učinila tak v přesvědčení, že je v právu, a v domněnku, že najde někoho, kdo jí k právu dopomůže. Ale Dardan je rytíř tak obratný v boji, že se všichni bojí, ať oprávněně či ne, boj s ním svést.“ Tyto noviny Amadise velmi potěšily, neboť si pomyslně, že kdyby on byl tím rytířem, který svede zápas s Pyšným, mohl by, zastávaje se práva, pomstít svůj hněv; a mimoto by se souboj konal před očima jeho paní Oriany; do té myšlenky se zahloubal. Dívky si všimly, jak je zamyšlen, a jedna z nich pravila: „Velmi snažně vás prosím, pane rytíři, abyste nám pověděl, o čem přemýšlíte, je-li to možno vysvětlit.“ - „Jestli mi poctivě slíbíte, přítelkyně,“ řekl, „že to uchováte v tajnosti a nikomu to nepovíte, rád vám to řeknu.“ Ony mu to slíbily a on pravil: „Rozhodl jsem se, že svedu souboj za tu paní, a učiním tak. Ale nechci, aby to kdokoli zvěděl.“

(...)

O/

Matteo Maria Boiardo: Orlando innamorato

(první část vydána tiskem 1483)

[Narodil se roku 1441 na hradě Scandiano, poblíž dnešního Reggio Emilia, který patřil jeho dědovi. Mládí prožil v estenské Ferrarě a po smrti otce v roce 1451 se vrátil do Scandiana, aby dokončil své vzdělání. Zdědil hraběcí titul a stal se dvořanem a také přítelem Ercola d'Este. Jeho strýcem byl literát a významný administrátor rodu Este, Titus Vespasianus Strozzi (1424-1505). Pod vlivem strýce a v prostředí humanistického estenského dvora se stal obdivovatelem antické kultury a literatury. V roce 1469 se osudově zamiloval do Antonie Caprara, která ho inspirovala k milostné lyrice. Jeho nejvýznamnějším dílem je však rytířský dvorský epos Zamilovaný Roland, jehož inovací je smísení karlovské a bretonské látky. Boiardo zemřel roku 1494, aniž by své hlavní dílo dokončil.]

Převzato z: Matteo Maria Boiardo, *Orlando innamorato*, vydal Aldo Scaglione, Turín, UTET, 1984.

Formální charakteristika:

Rozsáhlá epická skladba v královských oktávách (it. ottave reali). Boiardo skládá svůj epos ještě před definitivním ustanovením literární toskáňštiny Boccaccia a Petrarkey jako standardu pro italskou literaturu, takže jazyk Innamorata je silně ovlivněn mluvou autorova rodného kraje a ferrarského dvora. To bylo důvodem proč Francesco Berni v letech 1524 až 1531 dílo jazykově přepracoval a přiblížil literární toskáňštině. Jeho verze Orlanda innamorata se v 16. a 17. století stala velmi oblíbenou. Naše ukázka však představuje původní Boiardův text, navzdory tomu, že je z textologických důvodů obtížné stanovit jeho originální podobu.

Libro I, canto I

(Angelika na Karlově dvoře vyzývá jeho rytíře ke klání)

9 Erano in corte tutti i paladini
Per onorar quella festa gradita,
E da ogni parte, da tutti i confini
Era in Parigi una gente infinita.
Eranvi ancora molti Saracini,
Perché corte reale era bandita,
Ed era ciascaduno assicurato,

Karel Veliký pořádá v Paříži slavnost a turnaj.

9/ Rytířská epika a próza v 15. a 16. století. Antologie starších románských literatur

Sestavil J. Prokop za odborné spolupráce J. Radimské a J. Pelána. České Budějovice: Ústav romanistiky FF Jihočeské univerzity, 2014.
Dostupné z: <<http://www.ff.jcu.cz/antologie-starsich-romanskych-literatur>>.

Che non sia traditore o rinegato.

10 Per questo era di Spagna molta gente
Venuta quivi con soi baron magni:
Il re Grandonio, faccia di serpente,
E Feraguto da gli occhi griffagni;
Re Balugante, di Carlo parente,
Isolier, Serpentin, che fôr compagni.
Altri vi fôrno assai di grande afare,
Come alla giostra poi ve avro a contare.

Sjíždějí se nejlepší rytíři z celého světa.
Dokonce i ze Španělska...

11 Parigi risuonava de instromenti,
Di trombe, di tamburi e di campane;
Vedeansi i gran destrier con paramenti,
Con foggie disusate, altiere e strane;
E d'oro e zoie tanti adornamenti
Che nol potrian contar le voci umane;
Pero che per gradir lo imperatore
Ciascuno oltra al poter si fece onore.

(...)

20 Quivi si stava con molta allegrezza,
Con parlar basso e bei ragionamenti:
Re Carlo, che si vidde in tanta altezza,
Tanti re, duci e cavallier valenti,
Tutta la gente pagana disprezza,
Come arena del mar denanti a i venti;
Ma nova cosa che ebbe ad apparire,
Fe' lui con gli altri insieme sbigotire.

... a v nejlepším...

21 Pero che in capo della sala bella
Quattro giganti grandissimi e fieri
Intrarno, e lor nel mezo una donzella,
Che era seguita da un sol cavallieri.
Essa sembrava matutina stella
E giglio d'orto e rosa de verzieri:
In somma, a dir di lei la veritate,
Non fu veduta mai tanta beltate.

vejde do síně krásná dívka provázená
rytířem a čtyřmi divokými obry.

Krásná jak úsvit,
jak lilie s růží...

22 Era qui nella sala Galerana,
Ed eravi Alda, la moglie de Orlando,

žádná ze vznešených dam se jí nemůže

Clarice ed Ermelina tanto umana,
Ed altre assai, che nel mio dir non spando,
Bella ciascuna e di virtu fontana.
Dico, bella pareo ciascuna, quando
Non era giunto in sala ancor quel fiore,
Che a l'altre di belta tolse l'onore.

krásou rovnat...

23 Ogni barone e principe cristiano
In quella parte ha rivoltato il viso,
Né rimase a giacere alcun pagano;
Ma ciascun d'essi, de stupor conquiso,
Si fece a la donzella prossimano;
La qual, con vista allegra e con un riso
Da far innamorare un cor di sasso,
Incomincio cosi, parlando basso:

a všichni rytíři jsou její krásou
ohromeni...

24 - Magnanimo signor, le tue virtute
E le prodezze de' toi paladini,
Che sono in terra tanto cognosciute,
Quanto distende il mare e soi confini,
Mi dan speranza che non sian perdute
Le gran fatiche de duo peregrini,
Che son venuti dalla fin del mondo
Per onorare il tuo stato giocondo.

dívka přichází s výzvou...

25 Ed accio ch'io ti faccia manifesta,
Con breve ragionar, quella cagione
Che ce ha condotti alla tua real festa,
Dico che questo e Uberto dal Leone,
Di gentil stirpe nato e d'alta gesta,
Cacciato del suo regno oltra ragione:
Io, che con lui insieme fui cacciata,
Son sua sorella, Angelica nomata.

rytířem je její bratr Uberto dal Leone...

26 Sopra alla Tana ducento giornate,
Dove reggemo il nostro tenitoro,
Ce fôr di te le novelle aportate,
E della giostra e del gran concistoro
Di queste nobil gente qui adunate;
E come né citta, gemme o tesoro
Son premio de virtute, ma si dona
Al vincitor di rose una corona.

27 Per tanto ha il mio fratel deliberato,
Per sua virtute quivi dimostrare,
Dove il fior de' baroni e radunato,
Ad uno ad un per giostra contrastare:
O voglia esser pagano o battizzato,
Fuor de la terra lo venga a trovare,
Nel verde prato alla Fonte del Pino,
Dove se dice al Petron di Merlino.

můj bratr vyzývá všechny rytíře na
souboj na louku u borovice, která se
zve Merlinův kámen [?]

28 Ma fia questo con tal condizione
(Colui l'ascolti che si vòl provare):
Ciascun che sia abattuto de lo arcione,
Non possa in altra forma repugnare,
E senza piu contesa sia pregione;
Ma chi potesse Uberto scavalcare,
Colui guadagni la persona mia:
Esso andara con suoi giganti via. -

však s touto podmínkou... koho bratr
shodí ze sedla, ten bude jeho vězněm,
kdo však jej přemůže, získá mě,
Angeliku...

(...)

Libro I, canto 3

(Angelika se zamiluje do Ranalda)

39 Mosso dal loco, il cavalier gagliardo
Destina quivi alquanto riposare;
E tratto il freno al suo destrier Bagliardo,
Pascendo intorno al prato il lascia andare.
Esso alla ripa senz'altro riguardo
Nella fresca ombra s'ebbe adormentare.
Dorme il barone, e nulla se sentiva;
Ecco ventura che sopra gli ariva.

40 Angelica, dapoi che fu partita
Dalla battaglia orribile ed acerba,
Gionse a quel fiume, e la sete la invita
Di bere alquanto, e dismonta ne l'erba.
Or nova cosa che averite odita!
Ché Amor vòl castigar questa superba.
Veggendo quel baron nei fior disteso,
Fu il cor di lei subitamente acceso.

41 Nel pino atacca il bianco palafreno,
E verso di Ranaldo se avvicina.
Guardando il cavallier tutta vien meno,
Né sa pigliar partito la meschina.
Era dintorno al prato tutto pieno
Di bianchi gigli e di rose di spina;
Queste disfoggia, ed empie ambo le mano,
E danne in viso al sir de Montealbano.

42 Pur presto si e Ranaldo disvegliato,
E la donzella ha sopra a sé veduta,
Che salutando l'ha molto onorato.
Lui ne la faccia subito se muta,
E prestamente nello arcion montato
Il parlar dolce di colei rifiuta.
Fugge nel bosco per gli arbori spesso:
Lei monta il palafreno e segue apresso.

43 E seguitando drieto li ragiona:
- Ahi franco cavalier, non me fuggire!
Ché t'amo assai piu che la mia persona,
E tu per guidardon me fai morire!
Gia non sono io Ginamo di Baiona,
Che nella selva ti venne assalire,
Non son Macario, o Gaino il traditore;
Anci odio tutti questi per tuo amore.

44 Io te amo piu che la mia vita assai,
E tu me fuggi tanto disdignoso?
Voltati almanco, e guarda quel che fai,
Se 'l viso mio ti die' far pauroso,
Che con tanta ruina te ne vai
Per questo loco oscuro e periglioso.
Deh tempra il strabuccato tuo fuggire!
Contenta son piu tarda a te seguire.

45 Che se per mia cagion qualche sciagura
Te intravenisse, o pur al tuo destriero,
Seria mia vita sempre acerba e dura,
Se sempre viver mi fosse mistero.
Deh volta un poco indrieto, e poni cura

Da cui tu fuggi, o franco cavalliero!
Non merta la mia etade esser fuggita,
Anci, quando io fuggessi, esser seguita. -

Libro II, canto 9

(*V paláci Faty Morgany*)

- 31 E dentro a l'altra porta eran passati,
Ove sta ne la piazza il gran tesoro:
Quel re che siede e gli altri fabricati
De robini e diamanti e perle ed oro.
Tutti color che furno impregonati
Miravan con stupore il gran lavoro;
Ma non ardisce alcun porve la mano
Temendo incanto o qualche caso istrano.
- 32 Ranaldo, che non sa che sia dotanza,
Prese una sedia, che è tutta d'ôr fino,
Dicendo: - Questa io vo' portare in Franza,
Ché io non feci giamai più bel bottino.
A' miei soldati io donarò prestanza,
Poi non affido amico, né vicino,
O prete, o mercatante, o messaggero;
Qualunche io trova, io manderò legiero. -
- 33 Il conte li dicea che era viltate
A girne carco a guisa de somiero.
Disse Ranaldo: - E' mi ricordo un frate
Che predicava, ed era suo mestiero
Contar della astinenza la bontate,
Mostrandola a parole de legiero;
Ma egli era sì panzuto e tanto grasso,
Che a gran fatica potea trare il passo.
- 34 E tu fai nel presente più né meno,
E drittamente sei quel fratacchione,
Che lodava il degiuno a corpo pieno,
E sol ne l'ocche avea devozione.
Carlo ti donò sempre senza freno,
E datti il Papa gran provisione,
Ed hai tante castelle e ville tante,

E sei conte di Brava e sir de Anglante.

35 Io tengo, poverello! un monte apena,
Ché altro al mondo non ho che Montealbano,
Onde ben spesso non trovo che cena,
S'io non descendo a guadagnarlo al piano;
Quando ventura o qual cosa mi mena,
Ed io me aiuto con ciascuna mano,
Perch'io mi stimo che 'l non sia vergogna
Pigliar la robba, quando la bisogna. -

36 Così parlando gionsero al portone,
Che era la uscita fuor di quella piaccia;
Quivi un gran vento dette al fio de Amone
Dritto nel petto e per mezo la faccia,
E dietro il pinse a gran confusione,
Longi alla porta più de vinte braccia.
Quel vento agli altri non tocca niente,
E sol Ranaldo è quel che il fiato sente.

37 Lui salta in piede e pur torna a la porta,
Ma come gionto fu sopra alla soglia,
Di novo il vento adietro lo riporta,
Soffiandolo da sé come una foglia.
Ciascun de gli altri assai si disconforta,
E sopra a tutti Orlando avea gran doglia,
Però che de Ranaldo temea forte
Che ivi non resti, o riceva la morte.

38 Il fio de Amone senza altro spavento
Pone giù l'oro e ritorna alla uscita;
Passa per mezo, e più non soffia il vento,
E via poteva andare alla polita.
Ma lui portar quello oro avea talento,
Per dar le paghe a sua brigata ardita;
Benché più volte sia provato in vano,
Pur vòl portarlo in tutto a Montealbano.

Ludovico Ariosto: Orlando furioso

(tiskem 1516 až 1532)

[Narozen 1474 v Reggio Emilia. V roce 1500 mu umírá otec a prvorozený Ludovico se musí postarat o své sourozence. Stává se tedy administrátorem a vojákem. Roku 1503 vstupuje do služeb kardinála Hippolita d'Este. V roce 1513 se setkává s Alessandrou Benucciovou, manželkou Tita Strozziho z vedlejší větve bohatých florentských bankéřů, zamiluje se do ní a když Alessandra ovdoví, stává se jeho přítelkyní a později i tajnou manželkou. Tajnou proto, aby si Ludovico mohl zachovat církevní prebendy, které pobíral. V roce 1517 je Hippolito d'Este jmenován budapešťským biskupem a Ludovico, který ho do těchto končin nechce následovat, opouští jeho služby. Stává se služebníkem a dvořanem ferrarského vévody Alfonse I. d'Este a na jeho dvoře pokračuje v literární práci, především upravuje a završuje své pokračování Boiardova eposu o Orlandovi, Zuřivého Rolanda. První dvě jeho vydání z let 1516 a 1521 tihnou k jazyku svých ferrarských a pádských čtenářů a posluchačů, zatímco poslední autorská verze z roku 1532 již sleduje model teprve nedávno definitivně potvrzené literární italštiny.]

Převzato z: Ludovico Ariosto, *Orlando furioso*, 2 sv., vyd. E. Sanguineti, M. Turchi, Milán, Garzanti, 1964.

Formální charakteristika:

Rozsáhlá epická skladba v královských oktávách (it. ottave reali). První vydání vyšlo tiskem v roce 1516, druhé rozšířené v roce 1521 a nakonec Ariosto vydal třetí jazykově i obsahově přepracované vydání v roce 1532.

Canto 19

(*Angelika vyléčí Medora a zamiluje se do něj*)

16

(...)

Giacque gran pezzo il giovine Medoro,
spicciando il sangue da sì larga vena,
che di sua vita al fin saria venuto,
se non sopravvenia chi gli diè aiuto.

17 Gli sopravvenne a caso una donzella,
avolta in pastorale ed umil veste,
ma di real presenza e in viso bella,
d'alte maniere e accortamente oneste.
Tanto è ch'io non ne dissi più novella,

9/ Rytířská epika a próza v 15. a 16. století. Antologie starších románských literatur

Sestavil J. Prokop za odborné spolupráce J. Radimské a J. Pelána. České Budějovice: Ústav romanistiky FF Jihočeské univerzity, 2014.
Dostupné z: <<http://www.ff.jcu.cz/antologie-starsich-romanskych-literatur>>.

ch'a pena riconoscer la dovrete:
questa, se non sapete, Angelica era,
del gran Can del Catai la figlia altiera.

18 Poi che 'l suo anello Angelica riebbe,
di che Brunel l'avea tenuta priva,
in tanto fasto, in tanto orgoglio crebbe,
ch'esser pareva di tutto 'l mondo schiva.
Se ne va sola, e non si degnerebbe
compagno aver qual più famoso viva:
si sdegnava a rimembrar che già suo amante
abbia Orlando nomato, o Sacripante.

19 E sopra ogn'altro error via più pentita
era del ben che già a Rinaldo volse,
troppo parendole essersi avilita,
ch'a riguardar sì basso gli occhi volse.
Tant'arroganza avendo Amor sentita,
più lungamente comportar non volse:
dove giacea Medor, si pose al varco,
e l'aspettò, posto lo strale all'arco.

20 Quando Angelica vide il giovinetto
languir ferito, assai vicino a morte,
che del suo re che giacea senza tetto,
più che del proprio mal si dolea forte;
insolita pietade in mezzo al petto
si sentì entrar per disusate porte,
che le fe' il duro cor tenero e molle,
e più, quando il suo caso egli narrolle.

21 E rivoando alla memoria l'arte
ch'in India imparò già di chirugia
(che par che questo studio in quella parte
nobile e degno e di gran laude sia;
e senza molto rivoltar di carte,
che 'l padre ai figli ereditario il dia),
si dispose operar con succo d'erbe,
ch'a più matura vita lo riserbe.

22 E ricordossi che passando avea
veduta un'erba in una piaggia amena;

fosse dittamo, o fosse panacea,
o non so qual, di tal effetto piena,
che stagna il sangue, e de la piaga rea
leva ogni spasmo e perigliosa pena.
La trovò non lontana, e quella colta,
dove lasciato avea Medor, diè volta.

23 Nel ritornar s'incontra in un pastore
ch'a cavallo pel bosco ne veniva,
cercando una iuvenca, che già fuore
duo dì di mandra e senza guardia giva.
Seco lo trasse ove perdea il vigore
Medor col sangue che del petto usciva;
e già n'avea di tanto il terren tinto,
ch'era omai presso a rimanere estinto.

24 Del palafreno Angelica giù scese,
e scendere il pastor seco fece anche.
Pestò con sassi l'erba, indi la prese,
e succo ne cavò fra le man bianche;
ne la piaga n'infuse, e ne distese
e pel petto e pel ventre e fin a l'anche:
e fu di tal virtù questo liquore,
che stagnò il sangue, e gli tornò il vigore;

25 e gli diè forza, che poté salire
sopra il cavallo che 'l pastor condusse.
Non però volse indi Medor partire
prima ch'in terra il suo signor non fusse.
E Cloridan col re fe' sepelire;
e poi dove a lei piacque si ridusse.
Ed ella per pietà ne l'umil case
del cortese pastor seco rimase.

26 Né fin che nol tornasse in sanitade,
volea partir: così di lui fe' stima,
tanto se intenerì de la pietade
che n'ebbe, come in terra il vide prima.
Poi vistone i costumi e la beltade,
roder si sentì il cor d'ascosa lima;
roder si sentì il core, e a poco a poco
tutto infiammato d'amoroso fuoco.

- 27 Stava il pastore in assai buona e bella stanza, nel bosco infra duo monti piatta, con la moglie e coi figli; ed avea quella tutta di nuovo e poco inanzi fatta. Quivi a Medoro fu per la donzella la piaga in breve a sanità ritratta: ma in minor tempo si sentì maggiore piaga di questa avere ella nel core.
- 28 Assai più larga piaga e più profonda nel cor sentì da non veduto strale, che da' begli occhi e da la testa bionda di Medoro aventò l'Arcier c'ha l'ale. Arder si sente, e sempre il fuoco abonda; e più cura l'altrui che 'l proprio male: di sé non cura, e non è ad altro intenta, ch'a risanar chi lei fere e tormenta.
- 29 La sua piaga più s'apre e più incrudisce, quanto più l'altra si restringe e salda. Il giovine si sana: ella languisce di nuova febbre, or agghiacciata, or calda. Di giorno in giorno in lui beltà fiorisce: la misera si strugge, come falda strugger di nieve intempestiva suole, ch'in loco aprico abbia scoperta il sole.
- 30 Se di disio non vuol morir, bisogna che senza indugio ella se stessa aiti: e ben le par che di quel ch'essa agogna, non sia tempo aspettar ch'altri la 'nviti. Dunque, rotto ogni freno di vergogna, la lingua ebbe non men che gli occhi arditi: e di quel colpo domandò mercede, che, forse non sapendo, esso le diede.
- 31 O conte Orlando, o re di Circassia, vostra inclita virtù, dite, che giova? Vostro alto onor dite in che prezzo sia, o che mercé vostro servir ritruova. Mostrate mi una sola cortesia

che mai costei v'usasse, o vecchia o nuova,
per ricompensa e guidardone e merto
di quanto avete già per lei sofferto.

32 Oh se potessi ritornar mai vivo,
quanto ti parria duro, o re Agricane!
che già mostrò costei sì averti a schivo
con repulse crudeli ed inumane.
O Ferrau, o mille altri ch'io non scrivo,
ch'avete fatto mille pruove vane
per questa ingrata, quanto aspro vi fôra,
s'a costu' in braccio voi la vedesse ora!

33 Angelica a Medor la prima rosa
coglier lasciò, non ancor tocca inante:
né persona fu mai sì avventurosa,
ch'in quel giardin potesse por le piante.
Per adombrar, per onestar la cosa,
si celebrò con cerimonie sante
il matrimonio, ch'auspice ebbe Amore,
e pronuba la moglie del pastore.

34 Fersi le nozze sotto all'umil tetto
le più solenni che vi potean farsi;
e più d'un mese poi stero a diletto
i duo tranquilli amanti a ricrearsi.
Più lunge non vedea del giovinetto
la donna, né di lui potea saziarsi;
né, per mai sempre pendergli dal collo,
il suo disir sentia di lui satollo.

35 Se stava all'ombra o se del tetto usciva,
avea dì e notte il bel giovine a lato:
matino e sera or questa or quella riva
cercando andava, o qualche verde prato:
nel mezzo giorno un antro li copriva,
forse non men di quel commodo e grato,
ch'ebber, fuggendo l'acque, Enea e Dido,
de' lor secreti testimonio fido.

36 Fra piacer tanti, ovunque un arbor dritto
vedesse ombrare o fonte o rivo puro,

v'avea spillo o coltel subito fitto;
così, se v'era alcun sasso men duro:
ed era fuori in mille luoghi scritto,
e così in casa in altritanti il muro,
Angelica e Medoro, in vari modi
legati insieme di diversi nodi.

Luís de Camões: *Os Lusíadas* (vyšlo tiskem 1572)

[Zprávy o životě tohoto velikána portugalské literatury jsou kusé. Narodil se okolo roku 1524, mohl navštěvovat univerzitu v Coimbre, ačkoli o tom v registrech nejsou záznamy, později žil v Lisabonu nevázaným životem. Z nešťastné lásky odjel jako voják do africké Ceuty, kde byl vážně raněn. Když se vrátil do Lisabonu, pokračuje v bohémském životě, který ho přivede až do vězení. Je omilostněn, avšak donucen odplout do Indie. V roce 1553 tedy obeplouvá Afriku cestou Vaska de Gamy a usazuje se v indickém městě Goa. Do roku 1567 se zde živil jako voják, pozná velkou část východní Asie a zároveň se věnuje literární práci. Začíná zde skládat svůj epos *Lusovci*. Poté se přes ostrov Mozambik u dnešního Mozambiku vrací do Portugalska, dokončuje *Lusovce* a předkládá je králi Sebastiánovi. Ten souhlasí s vydáním díla, což se stane roku 1572, a přiděluje autorovi skromnou penzi, která sotva stačí na obživu. Camões umírá v roce 1580, kdy se po tragické Sebastiánově smrti stává portugalským králem Filip II., král španělský, což bylo mnohými Portugalci vnímáno jako konec národní samostatnosti.]

Převzato z: Luís de Camões, *Os Lusíadas*, Lisabon, Realizações Artis, 1956-1957. Přeložil Zdeněk Hampejs, přebásnil Kamil Bednář v Luís de Camões, *Lusovci*, Praha, SNKLHU,

1958, s. 7-8 a 19-20.

Formální charakteristika:

Rozsáhlá epická skladba v královských oktávách.

Canto primeiro

1

As armas e os barões assinalados,
Que da ocidental praia Lusitana,
Por mares nunca de antes navegados,
Passaram ainda além da Taprobana,
Em perigos e guerras esforçados,
Mais do que prometia a força humana,
E entre gente remota edificaram
Novo Reino, que tanto sublimaram;

(...)

3

Cessem do sábio Grego e do Troiano
As navegações grandes que fizeram;
Cale-se de Alexandro e de Trajano
A fama das vitórias que tiveram;
Que eu canto o peito ilustre Lusitano,
A quem Neptuno e Marte obedeceram:
Cesse tudo o que a Musa antiga canta,
Que outro valor mais alto se alevanta.

4

E vós, Tágides minhas, pois criado
Tendes em mim um novo engenho ardente,
Se sempre em verso humilde celebrado
Foi de mim vosso rio alegremente,
Dai-me agora um som alto e sublimado,
Um estilo grandiloquo e corrente,
Porque de vossas águas, Febo ordene
Que não tenham inveja às de Hipocrene.

(...)

45

Zpěv první

1

*Chci slavit zbraň i chrabrych reků jména,
když od západních břehů Lusitanu
přes moře dosud lodí nebrázděná
za Taprobanu propluli, v tu stranu,
kde jim smělost, v bojích zocelená
nad lidskou míru, v dálkách oceánu
ostrovni novou říši založila,
jež díky jim se tolik proslavila.*

(...)

3

*Pryč s chválou Řeků nebo hrdin z Tróje
pro jejich plavby za smělymi cíli,
pryč s chvalořečí na vítězné boje,
jichž slávu Trajan s Alexandrem sdílí;
chci chválit smělé lusitánské voje,
jichž Mars i Neptun poslušni kdys byli!
Pryč s tím, co stará Musa opěvuje,
teď jiné hrdinství, a větší tu je!*

4

*A vy, ó nymfy Teja milované,
jež nový zápal ve mně probouzíte,
když dosud jsem jen verše nebledané
ke chvále větší řeky psával hbitě,
teď skvělý tón a verše vytepané
i spádny sloh mi dejte okamžitě;
ať vaše vody po Foibově přání
lesk hippokrenských vod již nezaclání!*

(...)

45

Eis aparecem logo em companhia
Uns pequenos batéis, que vêm daquela
Que mais chegada à terra parecia,
Cortando o longo mar com larga vela.
A gente se alvoroça, e de alegria
Não sabe mais que olhar a causa dela.
Que gente será esta, em si diziam,
Que costumes, que Lei, que Rei teriam?

46

As embarcações eram, na maneira,
Mui velozes, estreitas e compridas:
As velas, com que, vêm, eram de esteira
Dumas folhas de palma, bem tecidas;
A gente da cor era verdadeira,
Que Faeton, nas terras acendidas,
Ao mundo deu, de ousado, o não prudente:
O Pado o sabe, o Lampetusa o sente.

47

De panos de algodão vinham vestidos,
De várias cores, brancos e listrados:
Uns trazem derredor de si cingidos,
Outros em modo airoso sobraçados:
Das cintas para cima vêm despidos;
Por armas têm adargas o terçados;
Com toucas na cabeça; e navegando,
Anafis sonoros vão tocando.

48

Co'os panos e co'os braços acenavam
As gentes Lusitanas, que esperassem;
Mas já as proas ligeiras se inclinavam
Para que junto às ilhas amainassem.
A gente e marinheiros trabalhavam,
Como se aqui os trabalhos se acabassem;
Tomam velas; amaina-se a verga alta;
Da âncora, o mar ferido, em cima salta.

49

Não eram ancorados, quando a gente
Estranha pelas cordas já subia.

*Neboť, hle, na vlnách se objevují
směrem od ostrůvku, jenž nejbliž leží
pevnině, hbité lodice a plují
s plnými plachtami, jež v moři sněží.
Plavci se překvapeně zaradují
a na kraj lodí podívat se běží:
„Co je to za národ?“ se všichni ptají,
„a jaké zvyky, zákon, krále mají?“*

46

*Lodice měly tvar, jenž rychlost dává:
úzce a dlouze každá vydlabána.
A jejich plachta, větrem třepetavá,
z palmových listů umně byla stkána.
Pleť posádky je snědá do hnědava,
tou barvou, v jakou byla přpékána
kdys zem pro Faethontův kousek smělý.
(Pád to ví, Lampetusa toho želí!)*

47

*Látkami z bavlny jsou přioděni,
látkami bílými i barevnými:
mají je kolem pasu obtočeny
či ladně podkasáni jsou zas jimi;
od pasu naboru jsou obnaženi,
zbraň mají štíty s meči kratičkými
a hlavy bílé turbany jim hálí;
plující blíž, na zvukné trubky hráli.*

48

*Mávají pažemi i svými šátky,
aby se Lusitané zastavili;
a vskutku, koráby se točí zpátky
a ke břehu příd' lehkou zaměřily;
vojáci, plavci za okamžik krátký
připraví loď, jak by už byli v cíli:
plachtu i ráhno stáhnou za skřípění.
A kotvou zraněno se moře vzpění.*

49

*Než přistáli, již lidé domorodí
se po lanoví z lodic vyšplhali;*

No gesto ledos vêm, e humanamente
O Capitão sublime os recebia:
As mesas manda pôr em continente;
Do licor que Lioo prantado havia
Enchem vasos de vidro, e do que deitam,
Os de Faeton queimados nada enjeitam.

(...)

52
“E por mandado seu, buscando andamos
A terra Oriental que o Indo rega;
Por ele, o mar remoto navegamos,
Que só dos feios focas se navega.
Mas já razão parece que saibamos,
Se entre vós a verdade não se nega,
Quem sois, que terra é esta que habitais,
Ou se tendes da Índia alguns sinais?”

53
“Somos, um dos das ilhas lhe tornou,
Estrangeiros na terra, Lei e nação;
Que os próprios são aqueles, que criou
A natura sem Lei e sem razão.
Nós temos a Lei certa, que ensinou
O claro descendente de Abraão
Que agora tem do mundo o senhorio,
A mãe Hebréia teve, e o pai Gentio.

54
“Esta ilha pequena, que habitamos,
em toda esta terra certa escala
De todos os que as ondas navegamos
De Quíloa, de Mombaça e de Sofala;
E, por ser necessária, procuramos,
Como próprios da terra, de habitá-la;
E por que tudo enfim vos notifique,
Chama-se a pequena ilha Moçambique.
(...)

*jsou veselí, až tančí místo chodí;
kapitán vítá je, a hostů dbalý,
poroučí prostrít na palubě lodi;
pak vínem – mokem Lyeovým – dali
naplnit číše; a ti, co zde žijí,
ti Faethontem zžehlí, do dna pijí.*

(...)

52
*Z příkazu krále hledáme teď zemi,
jíž Indus protéká tam na východě,
a plujem vzdálenými moři těmi,
kde leda tuleně jen plaší lodě.
Teď však nám povězte (když nejste němi
a milujete pravdu v družné shodě),
kdo jste a či je zem, již obýváte,
i zdali cestu do Indie znáte.“*

53
*„Jsme cizí,“ odpovědi snědí hosté,
„v té zemi zde, dle zákona i rodu;
lid zdejší, ten jen divoce si roste
a bez řádu věří jen na přírodu;
my máme pravé náboženství prosté
od potomka z Abrahamova rodu,
jehož vlády svět poslušen je krotce;
Hebrejku matku měl, pohana otce.*

54
*Ten malý ostrůvek, jejž obýváme,
my za jakousi stanici si vzali,
my všichni, kde se mořem plavíváme
z Kilhy a Mombasy i ze Sofaly;
z té nutnosti zde tedy sídlo máme
jak zdejší, co vždy tady přebývali.
A nebudiž vám ani utajeno,
že tento ostrov Mosambik má jméno.
(...)*

B/

Amadis de Gaula. Los quatro libros de Amadis de gaula nueuamente impressos et hystoriados [faksimile online], en Seuilla, por Iacobo y Iuan Cromberger, 1526. Biblioteca Nacional de Portugal, Biblioteca digital [citováno 23. 8. 2014]. Dostupné z: <<http://purl.pt/921>>.

ARIOSTO, Ludovico, *Zuřivý Roland, zpěv I.-IV.*, přeložil Jaroslav Vrchlický, [Sborník světové poesie vydává Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, číslo 1.], Nakladatelství J. Otto, v Praze, 1891. Dostupné z: <<http://kramerius.nkp.cz/kramerius/handle/ABA001/11792031>>.

VAZ DE CAMÕES, Luís, *Os Lusíadas* [faksimile online], Lisabon, em casa de Antonio Gõçalvez, 1572. Biblioteca Nacional de Portugal, Biblioteca digital [citováno 23. 8. 2014]. Dostupné z: <<http://purl.pt/1/3>>.

VAZ DE CAMÕES, Luís, *Os Lusíadas* [audio nahrávky jednotlivých zpěvů], Wikisource, aktualizováno 29. 1. 2014 [citováno 23. 7. 2014]. Dostupné z: <http://pt.wikisource.org/wiki/Os_Lus%C3%ADadas>.